

Viimesijaisen turvan palveluissa vielä parannettavaa: toimeentulotuki uudistuksen kuntakyselyn tuloksia

Päätulokset

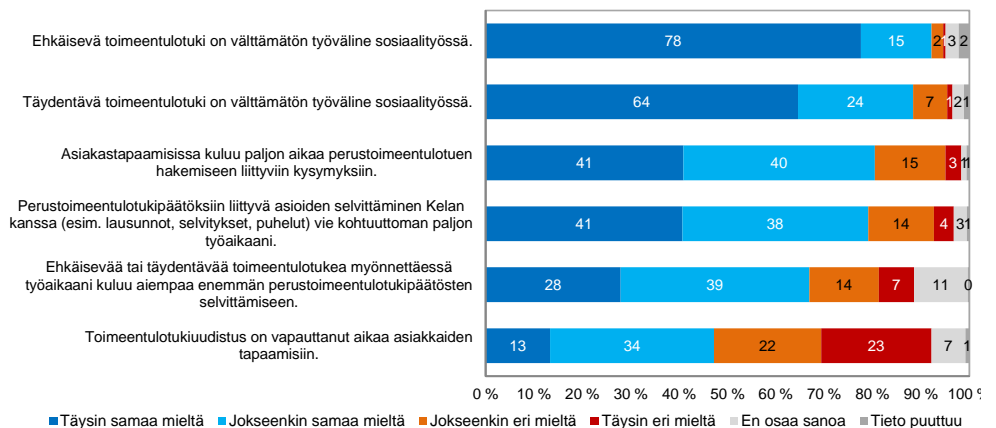
- Asiakkaat eivät ohjaudu tarkoituksenmukaisesti kunnan palveluihin: toisinaan ongelmat ehtivät kasautua.
- Kuntien sosiaalihuollossa käytetään paljon aikaa Kelan perustoimeentulotukipäätösten selvittelyyn.
- Kuntakohtainen vaihtelu asiakkaiden saamassa tuessa ja palveluissa on edelleen suurta.
- Omatoimiset ja pärjäävät toimeentulotuen saajat hyötyivät uudistuksesta.
- Kunnissa ollaan huolissaan mielenterveys- tai päihde-ongelmia omaavien asiakkaiden sekä ikäihmisten palveluihin pääsystä.

TOIMEENTULOTUKIUUDISTUS

Kela on vastannut perustoimeentulotuesta 1.1.2017 lähtien, kuntien edelleen hoitaessa täydentävää ja ehkäisevää toimeentulotukea. Siirtoa valmisteltiin vuodesta 2014 lähtien (HE 358/2014) ja lainsäädännön kokonaisuus saatiin lopulta valmiiksi marras-joulukuussa 2016 (HE 217/2016). Käytännössä uudistus merkitsi sitä, että suurimman osan toimeentulotuesta myöntää nykyisin Kela kuntien sijaan. Raportoimme sosiaalityön päälliköille suunnatun kyselyn tuloksia jo aikaisemmin (ks. Blomgren & Saikkonen 2018). Tässä keskitymme kuntien sosiaaliohjaajien ja sosiaalityöntekijöiden näkemyksiin toimeentulotuen roolista ja asiakkaan saamista palveluista.

Toimeentulotuella edelleen merkittävä rooli kunnissa

Aikuissosiaalityön sosiaalityöntekijöille ja sosiaaliohjaajille osoitettuun kyselyyn syksyllä 2017 tulleet vastaukset osoittavat, että toimeentulotuella on edelleen merkittävä rooli kunnan sosiaalitoimessa. Vastaajista 93 prosenttia oli sitä mieltä, että ehkäisevä toimeentulotuki on sosiaalityössä välttämätön työväline. Melkein yhtä moni (88 %) piti myös täydentävää toimeentulotukea välttämättömänä työvälineenä sosiaalityössä (kuvi 1). Toimeentulotuki uudistuksella oli tarkoitus siirtää melko rutiininomaiseksi muodostunut perustoimeentulotuen käsittely pois kunnilta ja vapauttaa siten sosiaalityön ja -ohjauksen ammattilaisten aikaa sosiaalihuollon asiantuntemusta vaativaan työhön. Uudistus ei kuitenkaan näytä täysin saavuttaneen tätä tavoitetta. Kyselyn perusteella

Kirjoittajat:

Sanna Blomgren
Tutkija, THL

Paula Saikkonen
Erikoistutkija, THL

Kuvio 1. Toimeentulotuki sosiaalityössä ja sosiaaliohjauksessa (n=369).

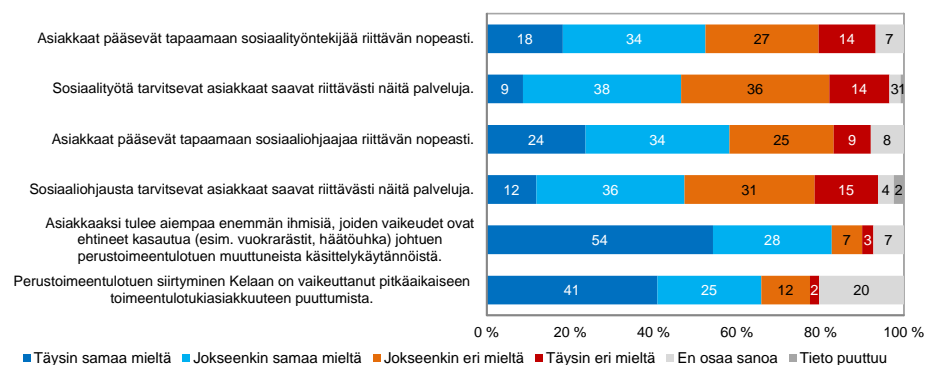
perustoimeentulotuen hakemiseen, neuvontaan ja käsittelyyn liittyvät kysymykset ovat edelleen merkittävässä roolissa sosiaalityössä (ks. kuvio 1). Noin neljä viidestä vastaajasta katsoi, että työajasta sekä asiakastapaamisissa kuluetaan paljon aikaa perustoimeentulokiasioiden selvittämiseen. Vastaajista hieman alle puolet oli sitä mieltä, että uudistus on vapauttanut aikaa asiakkaiden tapaamiseen: osa vapautuneesta ajasta näyttäisi suuntautuvan toimeentulokiasioiden selvittämiseen. Samansuuntaisia näkemyksiä esittivät kuntien sosiaalityön päälliköt, jotka kertoivat toimeentulokineuvonnan kuormittavan sosiaalityöntekijöitä ja -ohjaajia (Blomgren & Saikkonen 2018). Neuvontatyö saattaa kuormittaa kuntaa erityisesti siellä, missä Kelan palvelupistettä ei ole tai se ei ole kaikkina arkipäivinä auki (ks. Kuntaliitto 2018).

PALVELUT JA TUKEA TARVITSEVAT EIVÄT AINA KOHTAA

Uudistus helpotti toimeentulotuen hakemista merkittävästi sellaisille ihmiselle, joille pelkästään perustoimeentulotuen saaminen tilille riittää. Toisin sanoen henkilöille, jotka eivät tarvitse täydentävää tai ehkäisevää toimeentulotukea ja saavat siten uudistuksen jälkeen kaiken tarvitsemansa taloudellisen tuen Kelasta sekä niille, jotka ymmärtävät toimeentulotukilaskelman. Sen sijaan henkilöt, jotka hakevat myös täydentävää tai ehkäisevää toimeentulotukea, tarvitsevat ensin perustoimeentulokipäätöksen hakeakseen toimeentulotukea kunnasta. Siten viimesijaisen taloudellisen tuen saaminen voi edellyttää asiointia kahdessa paikassa. Tämä kaksijakoisuus näkyi avovastauksissa kysyttäessä, mitkä asiakasryhmät ovat uudistuksesta hyötynneet tai mistä asiakasryhmistä vastaaja on mahdollisesti huolissaan. Avokysymykseen saatiin 252 vastausta.

Vastaajien näkemykset siitä, ketkä ovat hyötynneet uudistuksesta, olivat yhteneväiset. Hyötyjiä ovat olleet *pärjäävät asiakkaat* eli henkilöt, jotka osaavat käyttää Kelan sähköisiä palveluita ja joilla on myös tarvittavat välineet sähköisen lomakkeen täyttämiseen. Asiakasryhmä on tilapäisesti toimeentulotuen tarpeessa tai vaihtoehtoisesti heidän elämäntilanteensa on melko vakaa. Nämä asiakkaat ovat omatoimisia, eivät tarvitse palveluita ja heillä on usein sosiaalisia verkostoja. Uudistuksesta katsottiin hyötynneen myös sellaisten henkilöiden, jotka eivät ole halunneet leimautua toimeentulokiasiakkaaksi tai eivät ole halunneet tavata sosiaalityöntekijää. Toisaalta sosiaalialan ammattilaisen vältelyssä on kääntöpuolensa: nykyisin tyytyminen pelkästään perustoimeentulotukeen saattaa tarkoittaa myös sitä, että ihminen jätetään pitkälti oman onnensa nojaan.

Avovastauksissa kuntakentän kirjo tuli hyvin esille (ks. myös Blomgren ym. 2016). Kuntien aikaisemmat käytännöt vaikuttavat siihen, miten muutokseen

Kuvio 2. Sosiaalityön ja -ohjauksen riittävyys ja oikea-aikaisuus (n=369).

Näin kysely tehtiin

THL:n toimeentulotuen kunta-kysely toteutettiin elo-joulukuussa 2017 kaksivaiheisesti. Aikuisosiaalitoimen johtajille ja päälliköille suunnattu sähköinen kysely lähetettiin kaikkiin Manner-Suomen kaupunkimaisiin ja taajaan asutuihin kuntiin sekä niihin maaseutumaisiin kuntiin, jotka ovat mukana kuntayhtymissä tai yhteistoiminta-alueilla. Kysely toteutettiin sekä suomen- että ruotsinkielisenä.

Vastauksia päälliköiden kyselyyn saatiin määräaikaan mennessä 111 eri kunnasta, kuntayhtymästä tai yhteistoiminta-alueelta. Joistakin kunnista tuli useampi vastaus. Vastaukset edustavat yhteensä 213 Manner-Suomen kuntaa, kun huomioidaan kuntayhtymissä ja yhteistoiminta-alueilla mukana olevat kunnat. Vastaus saatiin kaikista kaupunkimaisista kunnista ja vain neljän taajaan asutun kunnan vastaus jäi puuttumaan.

Kun sosiaalityön päällikkö oli vastannut kyselyyn, häntä pyydettiin välttämään työntekijöille osoitettu sähköinen kysely niille alueen sosiaalityöntekijöille ja sosiaaliohjaajille, jotka työskentelevät aikuisten parissa tehtävässä sosiaalityössä. Kysely toteutettiin sekä suomen- että ruotsinkielisenä.

Työntekijäkyselyyn saatiin vuoden 2017 syyskuun ja joulukuun välisenä aikana yhteensä 369 vastausta. Vastaukset jakautuivat Kelan vakuutuspiireittäin seuraavasti: eteläinen 43 %, keskinen 13 %, läntinen 17 %, itäinen 12 % ja pohjoinen 13 %. Vastaajista 51 % oli sosiaaliohjaajia ja 42 % sosiaalityöntekijöitä. Vastaajissa oli myös joitakin johtavia sosiaaliohjaajia ja sosiaalityöntekijöitä, muut työskentelevät vaihtelevilla nimikkeillä.

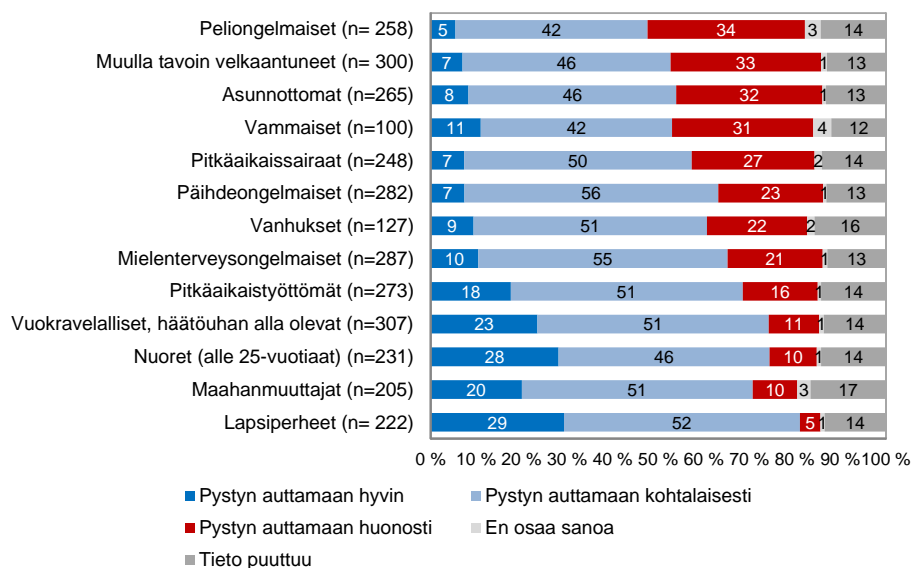
Sosiaalialan ammattilaisten määräästä aikuisosiaalityössä ei ole olemassa tarkkaa tietoa. Aikuisosiaalityössä on myös työtehtäviä, jotka eivät ole kosketuksissa toimeentulotukeen. Näistä syistä johtuen emme pysty kertomaan kyselyn vastausprosenttia. Siten aineistoon tulee suhtautua pikemminkin näytteenä kuin otoksena.

Kaikkia vastaajia pyydettiin pääsääntöisesti arvioimaan tilannetta viimeisen kuukauden ajalta, jotta voitaisiin muodostaa kuva siirtymäkauden jälkeisestä ajasta ja syksyyn 2017 mennessä vakiintuneista käytännöistä.

on sopeuduttu. Niissä kunnissa, joissa oli jo aikaisemmin erilliset etuuskäsittely-yksiköt, näyttäisi sopeutuminen menneen kivottomammin. Kuntien erilaiset lähtötilanteet heijastunevat myös kuviossa kaksi. Hieman yli puolet vastaajista oli sitä mieltä, että asiakkaat pääsevät tapaamaan sosiaalityöntekijää tai sosiaaliohjaajaa riittävän nopeasti. Valtaosa (82 %) vastaajista oli kuitenkin sitä mieltä, että asiakkaiden vaikeudet ovat ehtineet kasautua aikaisempaa enemmän johtuen muuttuneista toimintakäytännöistä. Avovastauksien mukaan kasautumista selittävät erityisesti asumiseen liittyvien laskujen maksamisen epäselvyydet. Asiakkaille ei aina ole ollut selvää, että heidän kuuluu itse maksaa laskut: asiakas on saattanut olettaa, että vuokra tai sähkölasku maksetaan suoraan Kelasta. Kuntaan hakeudutaan usein vasta sitten, kun häätö uhkaa maksamattomien vuokratilanteiden takia tai sähköt on jo katkaistu.

Vastaajilla oli myös varsin yhteneväiset käsitykset siitä, keille uudistuksesta on koitunut haittaa. Avovastauksissa eniten mainintoja keräsivät päihdeongelmaiset, mielenterveyskuntoutujat ja ikäihmiset, joille uuden järjestelmän katsotaan olevan liian monimutkainen tai muuten hankala. Näillä asiakkailla ei aina ole välineitä, osaamista tai sellaisia sosiaalisia verkostoja, jotka auttaisivat perustoimeentulotukihakemuksen ja tarvittavien laskelmien tekemisessä. Vastaajien mukaan myös maahanmuuttajat on ryhmä, joka kärsii palveluiden puutteesta ja siitä, ettei Kelassa ole saatavilla aina paikan päällä tulkkia vaan tulkkauksen hoidetaan puhelimitse. Vastaajat pitivät Kelan päätöksiä ylipäänsä vaikeasti ymmärrettävinä, mutta erityisesti suomen- tai englanninkieliltä taitamattomille suorastaan mahdottomina ymmärtää.

Kysyimme erikseen siitä, miten sosiaalityöntekijät ja -ohjaajat kokevat omat mahdollisuutensa auttaa erilaisia asiakkaita. Vaikeimmin autettavia ryhmiä olivat työntekijöiden arvion mukaan peliongelmaiset, muulla tavoin velkaantuneet ja asunnottomat. Avovastauksissa kerrottiin, että erityisesti rahapeliongelmat jäävät nykyisellään havaitsematta vielä aikaisempaa pidempään,

Kuvio 3.

Miten pystyt tällä hetkellä auttamaan asiakkaitasi käytössäsi olevin keinoin? N tarkoittaa sitä määrää vastaajia, joka on ilmoittanut ko. asiakasryhmän kuuluvan vastaajan asiakaskuntaan vastaushetkellä.

Toimeentulotuen tutkimuksesta ja tilastoinnista

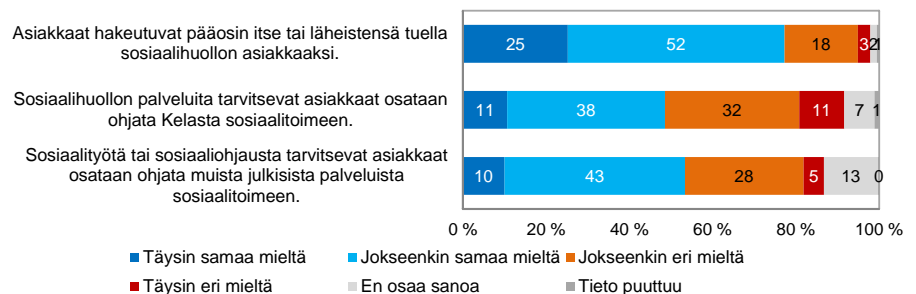
Toimeentulotuki uudistuksen myötä on Kelassa otettu käyttöön valtakunnallinen toimeentulotuen asiakastietojärjestelmä, joka mahdollistaa uudenlaisia tilastoja ja aikaisempaa merkittävästi nopeammin. Sen sijaan ehkäisevän ja täydentävän toimeentulotuen osalta tiedot kerätään edelleen vanhaan tapaan kunnilta kyselyillä. THL vastaa tilastojen koostamisesta.

Nämä kaksi toimijaa tutkivat myös asiakkaiden asemaa toimeentulotuki uudistuksessa. Kela tutkii omaa asiakaskuntaansa, sen saamia palveluita ja tulonsiirtoja. THL puolestaan keskittyy toimeentulotukea saaviin sosiaalihuollon asiakkaisiin kunnissa. Yhteistyössä yritetään lisätä tietoa myös niistä asiakkaista, jotka jäävät Kelan ja kunnan välimaastoon saamatta tarvitsemaansa tukea.

kun asiakkaiden tiliotteita ei ole saatavilla. Sinänsä vaikeimmin autettavien ryhmät eivät näytä tämän pienehkön aineiston perusteella juuri muuttuneen verrattuna tilanteeseen ennen uudistusta (Blomgren ym. 2016).

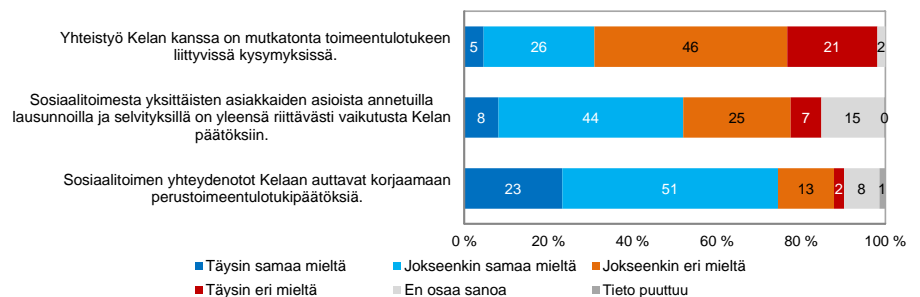
Parempaa asiakasohjausta tiiviimmällä yhteistyöllä?

Asiakkaiden ohjautumiseen ja ohjaamiseen palveluissa eivät vaikuta kunnalliset palvelut tai Kelan toimintatavat yksinään vaan myös se, miten nämä yhdessä toimivat asiakkaiden hyvinvoinnin tukemiseksi ja välttämättömän toimeentulon turvaamiseksi. Kyselyn perusteella ei erottunut yhtä yksiselitteistä reittiä asiakkaaksi kunnan sosiaalihuoltoon: asiakkaaksi hakeudutaan paljon omatoimisesti tai läheisten tuella, vaikka viidennes vastaajista oli sitä mieltä, että tämä ei ole pääasiallinen tapa. Myös Kelasta ja muista julkisista palveluista ohjataan asiakkaita sosiaalihuollon piiriin, tosin vain noin puolet vastaajista oli sitä mieltä, että asiakkaita osataan ohjata sosiaalihuoltoon muista palveluista.

Kuvio 4. Miten asiakkaat tulevat sosiaalityön ja -ohjauksen palveluihin (n=369)?

Asiakasohjaus on teoriassa yksinkertaista, mutta käytännössä haastavaa. Avovastauksissa ongelmallisena nähtiin erityisesti nuoret aikuiset, jotka tyytyvät perustoimeentulotukeen ja mahdollisesti myös perusosan alennukseen. He eivät tule kuntaan varatuille ajoille tai heitä ei välttämättä edes tavoiteta, kun tieto perusosan alentamisesta on saapunut kuntaan. Sujuva asiakasohjaus vaatii sujuvaa yhteistyötä. Kysyimme sekä aikuissosiaalityön päälliköiltä (ks. Blomgren & Saikkonen 2018) että työntekijöiltä, miten yhteistyö Kelan ja kunnan välillä sujuu. Kuvio 5 selviää, että yhteistyöstä löytyy työntekijöiden mielestä vielä paljon parannettavaa. Vain noin kolmannes vastaajista oli sitä mieltä, että yhteistyö Kelan kanssa on mutkatonta toimeentulotukiasioissa,

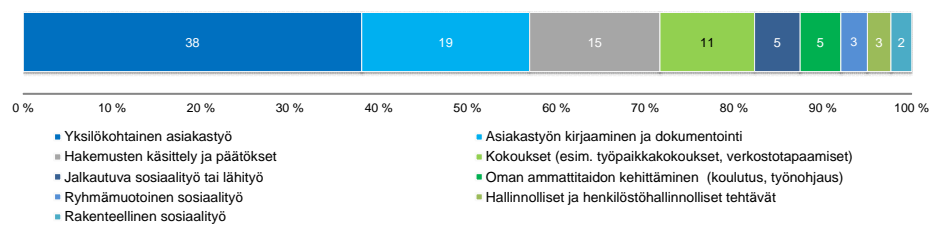
Kuvio 5. Kuntien ja Kelan yhteistyö (n=369).

kun kaksi kolmannelta oli päinvastaista mieltä. Osin tilannetta selittänee yksisuuntainen tietojärjestelmä ja se, että täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen myöntäminen on nyt monessa tapauksessa mutkikkaampaa kuin aikaisemmin. (Ks. myös Kuntaliitto 2018.) Tyytymättömyyttä aiheuttanee myös se, että asiakkaan kokonaistilannetta ei pystytä sosiaalihuollossa aina hahmottamaan. Yli puolet vastanneista työntekijöistä totesi, että sosiaalitoimen lausunnoilla on riittävästi vaikutusta Kelan päätöksiin, mutta läheskään aina ei ole tietoa siitä, miten lausunnot on huomioitu. Myönteistä on, että työntekijät kertoivat yhteydenotoillaan olevan vaikutusta siihen, että Kela korjaa perustoimeentulotukipäätöksiään. Tosin tämä yhteydenpito on pois muusta asiakkaan kanssa työskentelystä (ks. myös Kuntaliitto 2018).

KIRJALLINEN TYÖ VIE AIKUISSOSIALITYÖSSÄ PALJON AIKAA

Kysyimme työntekijöiltä myös arviota siitä, mihin työaika yleensä kuluu. Kyseilylomakkeella saadut vastaukset ovat lähinnä suuntaa-antavia. Kuntien erilaiset tavat ja toisaalta puitteet järjestää sosiaalitoimen palveluita vaihtelevat merkittävästi, joten tarkan kuvan saaminen edellyttäisi jalkautumista useampaan kuntaan tai tarkkaa työaikakirjanpitoa erilaisista kunnista. Useampi vastaaja huomautti, että työviikot voivat olla kovin erilaisia ja siksin arvion tekeminen on vaikeaa.

Tämän kyselyn karkean arvion mukaan työajasta alle puolet käytetään yksilökohtaiseen asiakastyöhön. Vastauksien välillä oli odotetusti paljon vaihtelua: 14 prosenttia vastaajista teki yksilökohtaista asiakastyötä korkeintaan 20 prosenttia työajastaan, kun taas 15 prosenttia vastaajista teki sitä vähintään 60 prosenttia työajastaan. Kirjallinen työ, kun siihen huomioidaan hakemusten käsittely ja päätökset sekä asiakastyön kirjaaminen ja dokumentointi, vie miltei yhtä ison siivun työajasta kuin asiakastyö. Myös kokoukset työpaikalla ja verkostoissa vievät jonkin verran työaika, kun muunlaisiin työmuotoihin käytetään merkittävästi vähemmän aikaa.

Kuvio 6.

Työntekijöiden arvio työajan jakautumisesta keskimääräisen työviikon aikana (n=354). Keskimäärin osuus työajasta, %.

Ainakaan tämän aineiston perusteella aikuissosiaalityössä ei ole havaittavissa merkittäviä muutoksia verrattuna tilanteeseen ennen toimeentulotuki uudistusta (ks. Blomgren & Kivipelto 2012, 31). Vastaajien mukaan ainakaan vielä uudistuksen myötä vapautunut työaika ei näy ryhmätoimintana tai esimerkiksi jalkautuvana työnä (vrt. Kuntaliitto 2018).

KIRJALLISUUTTA

Blomgren S., Karjalainen J., Karjalainen P., Kivipelto M., Saikkonen P., & Saikku P. (2016) Sosiaalityö, palvelut ja etuudet muutoksessa. THL, Raportti 4. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-648-3>

Blomgren, S., Karjalainen, J., Karjalainen P. & Kivipelto, M. (2016) Kuntien valmistautuminen Kela-siirtoon: Toimeentulotuen Kela-siirtoon: THL:n kysely- ja haastattelututkimuksen tuloksia. THL: Tutkimuksesta tiiviisti 33.

Blomgren, S. & Kivipelto, M. (2012) Valtastus: Valtakunnallinen aikuis-sosiaalityön kartoitus. THL, Raportti 27. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201205085495>

Blomgren, S. & Saikkonen, P. (2018) Toimeentulotukiudistus haastoi Kelan ja kuntien yhteistyön. THL, Tutkimuksesta tiiviisti 7. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-093-8>

HE 358/2014, Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi toimeentulotuesta annetun lain ja kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annetun lain muuttamisesta. Finlex, <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2014/20140358> [Luettu 23.2.2018]

HE 217/2016, Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi toimeentulotuesta annetun lain ja toimeentulotuesta annetun lain muuttamisesta annetun lain sekä eräiden niihin liittyvien lakien muuttamisesta. Finlex <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2016/20160217> [Luettu 22.4.]

Kuntaliitto (2018) Kuntien kustannus- ja resurssikysely Kela-siirrossa 1-12/2017. <https://www.kuntaliitto.fi/sites/default/files/media/file/Kuntien-kustannus-ja-resurssikysely-Kela-siirrossa-tuloksia-1-12-2017.pdf> [Luettu 22.4.]

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos
PI 30 (Mannerheimintie 166)
00271 Helsinki
Puhelin: 029 524 6000

ISBN 978-952-343-116-4
ISSN 2323-5179

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-116-4>

www.thl.fi/toimeentulotukiudistus

MITEN PARANTAA VIIMESIJAISEN TURVAN PALVELUITA?

Sosiaalityöntekijöiden ja -ohjaajien vastaukset ovat yhteneväisiä jo aiemmin raportoitujen aikuissosiaalityön päälliköiden vastausten kanssa (ks. Blomgren & Saikkonen 2018): sosiaalihuollossa kuluu edelleen tarpeettoman paljon aikaa perustoimeentulotuen kysymyksiin, jotka kuuluisivat Kelan selvitettäväksi. Toimeentulotukiudistus ei ainakaan vielä ole vapauttanut työaikaa odotetusti asiakastyöhön ja erilaisten työtapojen kokeiluun. Kokemukset eivät kuitenkaan ole yksinomaan negatiivisia: se, miten kunnissa on aikaisemmin järjestetty palvelut tai toimeentulotuki, on merkitystä myös toimeentulotukiudistuksen jälkeisiin työn järjestelyihin, yhteistyön sujumiseen sekä siihen, miten muutokseen on sopeuduttu.

Asiakkaiden palveluihin pääsyyn vaikuttaa niin Kelan kuin kunnan palvelut sekä se, mikä on fyysinen etäisyys näihin palveluihin. Alueellisten erojen selvittämiseksi tarvitaan kuitenkin tarkempaa analyysia ja laajempaa aineistoa. Kunta-kohtaista vaihtelua tulee palveluissa ja niiden saatavuudessa olemaan jatkossakin, vaikka sote-uudistus tasoittanee jossain määrin näitä eroja. Toisaalta toimeentulotuen tarveharkintaisuus tekee alueellisen yhdenvertaisuuden tavoittelusta haasteellista. Tavoitteena tulisi kuitenkin olla se, että kaikkein heikoimmassa asemassa olevat asiakkaat saisivat tarvitsemansa tuen ja palvelut, kun kyseessä on viimesijainen turva.

Toimeentulotukiudistus aiheutti ongelmia erityisesti niille asiakkaille, jotka syystä tai toisesta eivät ole täysin toimintakykyisiä (ks. myös Kuntaliitto 2018). Kuntien sosiaalitoimessa kohdataan enimmäkseen heitä, joille uudistus on ollut pikemmin huononnuksena kuin parannuksena. Kyselyn mukaan ongelmat ovat liian usein jo päässeet kasautumaan, kun toimeentulotukiasiakas päätyy sosiaalityön asiakkaaksi. Sosiaalityöntekijöitä ja -ohjaajia tarvitaan auttamaan toimeentulotukihakemusten tekemisessä, mutta myös korjaamaan Kelan virheellisiä päätöksiä. Moni raportoi joutuvansa toimimaan asiakkaidensa asianajajina Kelan suuntaan kun asiakkaalla ei ole kyvykkyyttä tai voimavaroja vaatia korjauksia virheellisiin päätöksiin. Perustoimeentulotukeen käytetty aika on pois muusta työstä. Toimeentulotukijärjestelmä ei ole vielä valmis: työnjako ja toimintakäytännöt vaativat vielä hiomista.

Kelan ja kuntien olisi hyvä luoda uusia tiedonvaihdon tapoja ja yhteistyön käytäntöjä, jotta heikoimmassa asemassa olevia ihmisiä pystyttäisiin tukemaan nykyistä aikaisemmin ja tehokkaammin. Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksessa on vielä mahdollisuus oppia toimeentulotukiudistuksen toimeenpanon virheistä ja kiinnittää erityistä huomiota eniten tukea tarvitsevien asiakkaiden palvelujen saamiseen.

Tämän julkaisun viite Blomgren S., Saikkonen P. Viimesijaisen turvan palveluissa vielä parannettavaa: toimeentulotukiudistuksen kuntakyselyn tuloksia. Tutkimuksesta tiiviisti 12, toukokuu 2018. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.